

Vuorovaikutteinen suunnittelu vauhdittaa suunnittelua ja päätöksentekoa

Ivo Vänskä

Vuorovaikutteinen prosessi on suunnittelun ja päätöksenteon voimavara, jota arvostetaan ja käytetään edelleenkin liian vähän. Vuorovaikutus ei poista ristiriitoja, mutta se lisää eri intressiryhmien yhteyksiä ja yhteistyökykyä.

MAANKÄYTÖN suunnitteluun sisältyy usein keskenään sovittamattomia ristiriitoja eivätkä kaikki voi saada tahtoaan läpi. Vuorovaikutus on ”paikka”, jossa riidat voidaan ratkaista, jos sille varataan tilaa prosessin alkuvaiheista lähtien, ennen varsinaisen suunnittelun alkua.

Perinteisissä suunnitteluprosesseissa ristiriidat kärjistyvät suunnittelun loppusuoralla tilanteessa, jossa osalliset vaikuttavat kritisoimalla tehtyjä ratkaisuja, hyökkäämällä, ja suunnitteluorganisaatio puolustautuu perustelemalla tehtyjä valintoja. Taistelutilanteessa löytyy vähän eväitä rakentavaan yhteistyöhön.

Prosessin alussa tehdään tärkeät suunnittelua ohjaavat arvovalinnat tavoitteista ja päämääristä. Vaikutusmahdollisuudet ovat suurimmat tässä vaiheessa. Aidossa

vuorovaikutusprosessissa osallisia kuullaan ennen kuin viivaakaan on piirretty. Asiantuntijasuunnittelu alkaa vasta, kun keskeiset linjaukset on yhdessä tehty. Karkea nyrkkisääntö on, että prosessi on ajallisesti hyvinkin puolessavälissä, kun suunnittelija ensimmäisen kerran tarttuu kynään.

Osallistuminen on vielä promilleliike

Hiljaisen enemmistön ääni jää usein kuulematta hyvästä tahdosta ja ponnisteluista huolimatta. On tavallista, että maankäyttö- ja rakennuslain vaatimukset täyttävässä suunnitteluprosessissa kansan mielipidettä edustaa alle promillen (!) suuruisen ryhmä kaikista osallisista, vaikka vaikutusmahdollisuuksia tarjottaisiinkin.

Usein syynä on huono tiedonkulku ja yhä enenevässä määrin myös vaikuttamisen työläys, kun siihen pitäisi lohkaista merkittävä osa vapaa-ajasta.

Vaikuttamisen työkalut on valittava hankekohtaisesti. Hyviä työkaluja on paljon ja niitä parannellaan ja kehitetään jatkuvasti. Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään menetelmistä, toimintakulttuurin on muututtava. Vuorovaikutteisen toimintakulttuurin sisäistäminen on suuri haaste virkamiehille, päättäjille ja suunnittelijoille.

Osallistumisen pitää olla merkityksellistä

Vuorovaikutteisuutta pidetään yleisesti tärkeänä, mutta väsymistä aiheuttaa epäily todellisista vaikutusmahdollisuuksista,

jos suunnittelun tavoitteet ja päämäärät on annettu ja osalliset joutuvat jo alun perin vastaajan asemaan. Myös suunnittelun pitkä kesto ja määrittelemätön aikataulu vieraannuttavat osallisia.

Monesti edelleenkin ”kuulemista” pidetään riittävänä vuorovaikutuksena ja palautteen antaminen unohtuu. Jos suunnitteluun annettu panos imaistaan mykkään hallinto- ja suunnitteluorganisaatioon, syntyy helposti mitätöidyksi tuleminen tunne, vaikka mielipide tai idea olisi suunnitteluun vaikuttanutkin.

Osallistuminen turhauttaa, jos vuorovaikutuksella pyritään eri lähtökohtien ymmärtämisen ja kuuntelemisen sijasta puserutamaan moninaiset arvot yhteen muottiin ja hämärtämään sitä tosiasiaa, että prosessissa on häviäjiä ja voittajia. Onnistuneen vuorovaikutuksen johtopäätöksenä on ennemminkin kuin yksimielisyys se, että osalliset tuntevat tuleensa ymmärretyiksi ja voineensa aidosti vaikuttaa lopputulokseen.

Vuorovaikutteinen prosessi on joutuisa

FCG:n alueidenkäytön konsultoinnin toimialalla on vuositasolla vireillä yli viisisataa projektia.

Hankkeet etenevät vaihtelevan joutuisasti kuten kaavahankkeilla on tapana. Yhdenkään aidosti vuorovaikutteisen hankkeen kohdalla ei ole ollut merkittäviä aikatauluongelmia suunnittelussa tai päätöksenteossa.

Case: Puijo

Kuopiossa Puijon hoidon ja käytön suunnittelussa osallistumisesta haluttiin tehdä merkityksellistä. Vuorovaikutus painottui suunnittelun alkuun ja osallistumisesta tehtiin helppoa. Suora vaikuttaminen suunniteltiin niin, että se ei ole kenellekään ylivoimaista: osallistuminen kahteen kansalaisfoorumiin vuodessa takasi hyvät vaikutusmahdollisuudet. Myös internet oli tehokas vuorovaikutuksen väline. Kyselytutkimukset tehtiin riittävän laajapohjaisina siten, että niiden perusteella voitiin tehdä johtopäätöksiä kuopiolaisten mielipiteistä.

Kuopiolaisten on intohimoinen suhde Puijoo

Puijo on valtakunnallisesti ja kansainvälisesti tunnettu viidensadan hehtaarin virkistysalue Kuopion kaupunkiraken-

teen sisällä. Sen käyttö on monipuolista, matkailua, kilpaurheilua, kuntourheilua, ulkoilua, ja sillä on merkittäviä luontoarvoja. Puijon alueelle on vuosien varrella tehty paljon suunnitelmia, joista harva on edennyt toteutukseen. Puijo on kuopiolaisten tärkeä, intressejä on paljon ja ristiriitoja syntyy helposti. Alueen suunnittelusta ja hoidosta käydään ajoittain kiivasta keskustelua.

Osalliset tavoitettiin hyvin

Suunnitteluprosessiin liittyneissä tilaisuuksissa tunnelma oli hyvä ja keskustelu rakentavaa. Omasta näkemyksestä poikkeaviin mielipiteisiin suhtauduttiin arvostavasti ja eri ryhmien yhteistyö vaikutti lisääntyvän prosessin edetessä. Siitä, miten kuopiolaisten kokivat vaikutusmahdollisuutensa, ei kuitenkaan ole tietoa. Prosessi takaa kuitenkin sen, että suunnitelman sisältämä käyttäjämielipide on edustava eikä sitä voi mitätöidä osallistumisen vähäisyyteen vedoten.

Suunnittelu käynnistyi Puijon luonnonuojelun alueen 80-vuotisjuhlaseminaarissa, jossa hanke esiteltiin yleisölle. Osallistumisen välineinä käytettiin kyselytutkimuksia, haastatteluja, maastokävelyä, julkisen keskustelun herättämistä, kansalaisfoorumia ja työpajatyöskentelyä.

Järkeä ja tunnetta Puijo-suunnitelmiin

Kuten hyvin monelle kuopiolaistalle, on Puijolla minullekin aivan erityinen merkitys. Käpylehmälaitumeni sijaitsi erään aurinkoisen kallionnyppylän kupeessa, jossa kasvoi kissankäpälää. Mahtavan kannon ympärille rakentui kotileikki. Muuan ystäväni valittelei viime kesänä, että pojan olisi kerättävä koulun kasvioon kissankäpälää, mutta kun niitä ei enää kasva missään. Kipusin Puijolle entiseen leikkipaikkaani ja vietin hetken siellä vielä kasvavien kissankäpälän keskellä omia käpylehmieni muistellen.

Puijon metsä on ihmeellinen, sen näkyvät vaihtelevat suurenmoisesti sään ja vuodenajan mukaan. Siellä kävellessä tai hiihdellessä saa voimaa

arjen aherrukseen. Mahtavien ikihonkien rauha vaikuttaa niiden keskellä kulkijaan. Puijo ei ole pelkästään puita, vaan se koostuu runsaasta lajistosta, eläimistä, kasveista ja meistä ihmisistä. Toisin kuin kasveilla ja eläimillä, meillä ihmisillä on mahdollisuus puolustautua meitä uhkaavilta asioilta. Puijon muut lajit tarvitsevat apuamme.

Minua ihmetyttää se, että Kuopion kaupungin päätösten teossa ei ymmärretä Puijon merkitystä kuopiolaistalle. Jatkuva ollaan nyrimässä Puijon kyl suunnasta jos toisesta. Puijo on kunnioitettava ja arvostettava. Sen ainutlaatuisuus on säilyttävä tuleville sukupolville. Vain jos joku julkii tullut suunnitel-

Vuorovaikutus ei poista ristiriitoja, mutta se lisää eri intressiryhmien yhteyksiä ja yhteistyökykyä.

Omalla ladulla Puijolla

Kävelen perheeni kanssa Kuopiossa Puijon luonnon kesä talvet. Talvellakin pyrimme luontopoluille. Etsimme talvilintuja ja eläinten jälkiä.

Usein mukana on myös koiramme - kytettyinä. Umpihankikävely käy liikunnasta ja luontoa on mukava oppia lukemaan. Päästäksemme kävelyyn tarkoitetuille poluille, joudumme välillä ylittämään leveitä latuja.

Joskus on kuljettava ladun suuntaisesti sen reunassa muutaman kymmenen metriä polun päähän. Välttelemme tarkoituksella latujen hiihto-ohjuksia.

Latukansa yleensä sulattaa ohituksemme, mutta viimeisin hiihtäjä huusi peräni: ”nämä ladut on tehty hiihtäjille, ei täällä saa kävellä!”

En soisi kenellekään pahaa mieltä luonnon liikkumisesta. On kohtuuton ajatus, että emme saisi liikkua Puijolla lokakuusta - maaliskuulle. Puijolle pitää varata talveksi läpikulureittejä luontopoluille ja laavulle jalan kuljettavaksi.

Aidossa vuorovaikutus- prosessissa osallisia kuullaan ennen kuin viivaakaan on piirretty.

Arvo- ja kävijätutkimuksella selvitettiin, millaisia odotuksia kuopiolaiset asettavat Puijolle. Tutkimustulokset esiteltiin yleisölle kansalaisfoorumissa, jossa Puijolle luotiin yhteinen visio. Suunnittelu alkoi vasta tämän vaiheen jälkeen. Luonnosvaihtoehtoja tehtiin kuusi. Laaditut vaihtoehdot olivat alkusyksystä kansalaisten arvioitavana. Vaihtoehtoja arvioitiin myös työpajoissa. Tähänkin vaiheeseen liittyi kyselytutkimus. Vaihtoehtoista saatu palaute käsiteltiin Puijo-foorumissa, jonka pohjalta alkoi suunnitelman viimeistely.

Kaupunki edistää osallistumista

Kuopion kaupunki laati Metsäntutkimuslaitoksen kanssa alueen hoito- ja käyttösuunnitelman pohjaksi *Puijon metsäalueen hoidon ja käytön vuorovaikutteinen suunnittelu* -raportin, jossa esitettiin kävijätutkimuksen ja moniarvoisen hoitosuunnitelman laadinnan prosessikuvaus. Metsäntutkimuslaitoksen edustajat kuuluivat myös hankkeen ohjausryhmään, joka muuten koostuu Kuopion kaupungin viranhaltijoista ja luottamushenkilöistä. Konsultiksi valittiin FCG, jonka tärkein tehtävä oli vastata suunnittelun vuorovaikutteisuudesta. FCG oli kansalaisfoorumien vetäjä, teki arvo- ja kävijätutkimukset, vastasi, että suunnittelu perustuu vuorovaikutuksesta saatuun tietoon ja kansalaisfoorumeissa määriteltyyn visioon, ja esitteli asiat ohjaus- ja suunnitteluryhmissä. Konsultin metsäasiantuntijat ovat Pohjois-Savon Metsäkeskus ja MMT **Miika Kajanus**. Kuopion kaupungin organisaatiossa hank-

keesta vastasi kaupunginmetsänhoitaja **Seppo Jauhiainen**.

**Kirjoittaja on arkkitehti ja
alueidenkäytön konsultoin-
nin toimialajohtaja FCG Finnish
Consulting Group Oy:ssä.
Sähköposti ulla.raiha@fcg.fi.**

**Vuorovaikutteisen
toimintakulttuurin
sisäistäminen on suuri
haaste virkamiehille,
päättäjille ja
suunnittelijoille.**

Iivo Vänskä

Paras käydä paikan päällä! Kaavakävely tai suunnittelukävely on hyvä täydentää hyvin vuorovaikutuksen menetelmäpakkia.